

Vandringar på Nötön

Text och foto BIRGER AHLSTRAND

Sedan mer än 40 år har jag varje år besökt naturreservatet Nötön, en plats som blivit en favorit bland utflyktsmål i Kristinehamnstrakten. För en tid sedan hittade jag anteckningar från en vårutflykt år 1986. Jag fick då idén att göra om vandringen 2014 för att se vad som har förändrats.

Nötön den 15 maj 1986

Klockan är nio. Det är en mulen morgon, men det ser ut att lättas. Jag möter en flygande trana efter vägen från Myrhult. När jag stiger ur bilen vid parkeringsplatsen hör jag enkelbeckasinens bråkande och tickande. Det är något som brummar bortåt sjön. Det är väl rördrommen som låter höra sig. Av övriga fåglar hör jag lövsångare, ringduva, bofink och trädpiplärka. Jag går in på den nya leden till höger efter parkeringsplatsen, stannar och ser ut över vattnet. Göken gal. Sothönan syns och hörs. Nu tutar det igen, visst är det rördrommen. Jag är framme på berget nedanför gården på Västra Nötön. Styvmorsviolerna har slagit ut. Ty-ty-ty-ty-ty-ty ... är det göktytan? Bergs-syran blommar. Uppe vid gården blommar lomme och backtrav och på stenvallen penningört.

Västra Nötön.

Från gården går jag vägen till den öppna platsen, som är en betad torräng bestående av isälvsmaterial. Solen har just brutit igenom molntäcket. Några ärtsångare far omkring vid kanten av grusgropen. Då och då snor de runt under enbuskarna. Rödvingetrasten sjunger. Jag slår mig ner på en mossig sten vid kanten av vägen ut mot Östra Nötön. Konstaterar att blommorna slår ut snabbt nu. Jag ser vitsippor, harsyra, gökärt, vårfryle, skogsviol, kabbleka - alla i blom. På den lilla ändmoränen syns knoppande liljekonvalj. Flugorna surrar omkring mig och fågelsången är intensiv. Rördrommen är ihärdig. Te och smörgås i denna miljö smakar gudomligt. En bit längre bort hör jag årets första grönsångare till höger om vägen. Här satt den bestämt i fjol också. En göktyta hörs även här.

En raststuga finns nu där gården Östra Nötön låg. Det är det gamla bryggerhuset som byggts om. Gården var bebodd fram till 1950-talet, men är sedan länge nerbränd. Jag stannar till en stund vid ängen efter raststugan. Man har röjt i lövskogen runtomkring. Löven är ännu så små att man kan se fåglarnas bestyr bland träden. Det är mest bofinkar och lövsångare. Inne i lindarnas pelarsal hörs genast grönsångarens sång, som låter som ett mynts snurrande på en tallrik. Vitsippsmattan är tät. Uppe på den första ändmoränen ligger gott om gamla döda trädstammar till fromma för insekts- och fågellivet. Ett stort bestånd av tandrot breder ut sig på åsens baksida.

Lövskog med lindar.

Från raststugan och hit har jag gått innanför fårstängsel. Fåren skall tydligen hjälpa till att hålla detta parti öppet. En älg har visst också följt den blöta och kladdiga stigen; den är före mig. Till höger vid den andra ändmoränen sjunger härmsångaren sina omväxlande strofer. Att bofink och lövsångare är Sveriges vanligaste fåglar tror man gärna när man vandrar här.

Uppe på åsen måste jag sätta mig en stund och bara njuta. Det är bäst att passa på nu innan myggsäsongen bryter ut på allvar. Moränryggen är nu täckt av liljekonvaljblad och däremellan överblommade blåsippor. Hassel och skogstry dominerar i buskskiktet. Söderut trummar en hackspett. Ringduvan hoar ihållande. Nedanför syns de gråa vattensamlingarna, där säkert miljontals mygglarver utvecklas.

Vid nästa ändmorän sjunger ännu en grönsångare. Här växer ytterligare ett rikligt tandrotsbestånd. Grävlinggrytet tycks vara bebott. En ny öppning finns mellan trädrötterna alldeles till vänster om stigen.

Nu är jag framme vid åsen med den gamla murkna trädstammen. Här växte för några år sedan ett mindre tandrotsbestånd. Nu är här tandrot så långt man ser. Fantastiskt! Storramsens börjar också veckla ut sina blad.

Litet längre fram når vikens vatten ända till sex meter från stigen, med bra utsikt innan vassen växt upp. Från vassen hörs ett läte som jag tror är rörsångarens. Inne i lövskogen sjunger som vanligt en grönsångare till vänster. Tandrotten finns här också. Nu sitter minsann grönsångaren och sjunger ovanför mitt huvud.

När jag närmar mig slutet av rundan finner jag några blommande exemplar av vårärt och mitt på dagen är jag tillbaka på den öppna platsen. Solen skiner och värmen är behaglig. Trollsländorna är i farten; deras vingar glittrar i solskenet.

På återvägen längs vägen med åkrar på sidorna tänker jag, att detta odlingslandskap har skapats av tidigare generationers möda. Det är inte ett naturligt landskap utan har krävt stora arbetsinsatser för att hållas öppet. Med våra dagars ekonomiska kalkyler är det säkert inte lönsamt längre utan borde få växa igen med produktiv granskog. Men visst behöver vi människor även den här landskapstypen. Går det inte att åstadkomma på ett naturligt sätt i odlingslandskapet, får vi avsätta naturreservat. Vi måste ha råd att bevara delar av det gamla odlingslandskapet; det är vi skyldiga våra förfäder och kommande generationer.

Nötön den 15 maj 2014

Den här gången har jag sällskap av min hustru Gun-Britt, som har en förmå-

Översvämmat område omkring vägen som sågs på den första bilden.

ga att upptäcka växter som jag annars skulle ha missat. Vi åker vägen över Ed, där som vanligt ett tranpar står på ett gärde vid vägen. När vi närmar oss avfarten mot Nötön, ser vi flera hyggen på båda sidor av vägen och på ett av dem går två älgar och betar.

Den sista biten fram till parkeringen är i mycket dåligt skick; det var den förra året också. När vi stiger ur bilen hör vi genast göken gala och bofincken sjunga. Där leden tar av till höger blommar ängsviol och humleblomster. Blomningen är tidig i år efter en ovanligt varm period redan i april. Trollsländorna är också i farten. Inne i barrskogen har några skogsstjärnor slagit ut. Lövsångaren sjunger i träden och i vassen hörs sothönor och en rördrom.

Vi går över bäcken där kabblekan blommar och kommer till berget nedanför gården Västra Nötön. Här blommar mandelblom och enstaka styvmorsviol. Några exemplar av häckvicker och majsmörblomma hittar vi också. Stigen från gården ner till viken går inte längre att hitta. Den tidigare öppna marken har nu växt igen med gräs. Den kospillning som tidigare fanns här har nu ersatts av spillning från älg. Något bete tycks inte ha skett de senaste åren.

Trädpiplärkans sång möter oss när vi går in på stigen längs viken. Stigen kantas nu av uppväxande björk- och alsly på båda sidor. En taltrast sjunger från toppen av en hög al. Vi är nu uppe på vallen och ser till vänster det område som till för några år sedan bestod av åkrar på båda sidor av den väg som gick till gården. Allt är nu översvämmat och består av en vattensamling som håller på att växa igen. En häger flyger lågt över vattnet.

Efter vallen blommar några rödblåror och en hel del liljekonvaljer. Det

vackra gräset bergslok växer här och vi omges av trollsländor och enstaka myggor. Vi tar till vänster i korsningen och bland alla hasselbuskar står tandroten i full blom. Den har ökat kraftigt med åren. Förökningen sker bland annat med groddknoppar som bildas i bladvecken. Längs stigen växer också mängder av ormbär med sina karakteristiska fyra blad och en ensam obetydlig blomma i toppen.

Ormbär.

Vi är nu framme vid den öppna platsen, som är en torräng bildad av isälvs-material. Eftersom inget bete har skett de senaste åren, tar gräset överhanden och vi ser inte så många blommor som förr. En sittgrupp finns numera, men vi slår oss ner på en sten invid en bukett med styvmorsviol och plockar fram matsäcken.

Uppiggade efter fikastunden följer vi nu stigen mot Östra Nötön. Här ser det ut som det har gjort under de fyrtio år som jag årligen har gått här. Under hasselbuskarna växer tandroten tillsammans med ängsviol, humleblomster, majsmörblommor och ängsbräsmå. Några nya skogstrybuskar har växt upp, men där står även den gamla trybusken kvar, fast den börjar se litet skröplig ut. I fortsättningen passerar vi gräsen lundgröe och bergslok. Flera rödblåror blommar. I buskarna sjunger trädgårdssångaren och på åsen till vänster blommar liljekonvalj i mängd. I bortre delen av åsen finns ett stort område med getrams. När vi kommer in i det fuktigare området, ser vi som vanligt kärviol på stigen. Här är också redan myggorna i farten. Före stugan växer ett bestånd av vita förgätmigej vid stigen. Beståndet av ormbär finns kvar under de mäktiga lindarna.

Vi är alltså framme vid Östra Nötön, ett ställe som var bebott till början av 1960-talet. En del odlingsmark finns kvar och har tidigare betats av nötkreatur och får. Av husen finns ett kvar – det gamla brygghuset. En gammal apel står kvar beklädd med lavar men också med gott om blomknoppar.

Nu går vi in på den östra slingan och kommer in i en vacker lövskog med bland annat höga lindar. Vid inträdet ser vi de gamla bekanta bestånden av träjon och det höga gräset hässlebrodd. Nu växer här också storrams. En gammal trädjätte har fallit tvärs över leden. Tidigare gick leden över en ängsmark, men där är nu så blött så man har dragit den i skogen ovanför. Även längre fram är det mycket blött på stigen och det står vatten på bägge sidor.

Vid den första ändmoränen ligger fler nedfallna träd och det är gott om tandrot, vilken tycks fortsätta att sprida sig. Bakom ändmoränen söker jag efter en gammal bekant och visst, där står den – trolldruvan. Det är väl inte samma planta som stått där i alla år, men platsen är densamma. Här brukar grönsångaren sjunga och den gör så även i år. En göktyta bidrar med sitt ty-ty-ty ... Vid nästa ändmorän ser vi en massa blåsippblad och själva åsen är täckt av liljekonvalj. Grävlinggrytet är kvar och där verkar pågå en livlig verksamhet; området är mycket mer upptrampat än tidigare.

Vårärt.

Nu har vi gått ungefär halva slingan och kommit fram till ytterligare en moränås. På dess andra sida möts vi som förr av flera bestånd av storrams. Vi är nu nära viken och därute i vassen sjunger sävsångaren som så många gånger förr. Det finns nu storrams litet varstans; den verkar sprida sig ordentligt. Området vi nu kommer in i är av lundkaraktär och där breder följdriktigt nordlundarven ut sig. Den hette tidigare lundstjärnblomma. Den är nu i knoppstadiet. Det gäller också nästa raritet, myskmadran. Det här området är i mitt tycke mycket vackert och är sig likt sedan lång tid tillbaka. Några sent blommande exemplar av vårärt ser vi innan vi är tillbaka på den öppna platsen. Bortsett från den första försumpade delen var ändå slingan på Östra Nötön sig ganska lik. Men stövlar och myggmedel rekommenderas!

Naturreservatet Nötön har enligt min mening förändrats till det sämre under de senaste åren. På grund av att utpumpning av vatten har upphört så har stora områden blivit översvämmade, bland annat vägen från gården mot Östra Nötön. Något bete tycks inte heller ha förekommit under de senaste åren och det har fått konsekvenser för floran.

Jag blev, som tidigare nämnts, bekant med Nötön för drygt 40 år sedan. Det var vid utflykter med Erik Fjällman. Min kollega vid Djurgårdsskolan Gunnar Karlsson och jag blev så förtjusta i området, att vi ville visa det för våra elever. 1973 genomförde vi därför en exkursion hit med alla elever i årskurs 7. Detta upprepade vi sedan i 25 år. Jag tror tyvärr inte, att detta skulle gå att genomföra på samma sätt nu på grund av de förändringar som skett inom området.

Vi lämnar Nötön för den här gången med en känsla av att något vackert håller på att gå förlorat, men hyser ändå en förhoppning om att problemen skall lösas och skötseln förbättras.

Hösten 2015

Glädjande nog har en del hänt under hösten 2015. Enligt kommunens turistchef Mats Öhman har länsstyrelsen tillsammans med kommunen utfört arbeten som syftar till att förbättra lederna på Nötön, Arskagen och Prästön. Förhoppningen är att de skall klassas som Värmlandsleder i stil med Järnleden. Samtliga tre leder har fått en rejäl ansiktslyftning genom att flera nya bänkar och stockbord är utplacerade. En hel del röjning på och kring lederna har genomförts. Dessa har även fått tydligare uppmärkning och på vissa ställen dragits om. Alla plåtskyltar är borta och har ersatts med fina, frästa träskyltar. Under våren kommer nya starttavlor och informationsskyltar, som beskriver olika natur- och kulturvärden längs lederna, att sättas upp.